

3.10. МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

MONITORING THE QUALITY OF TRAINING OF FUTURE SKILLED WORKERS IN BLENDED LEARNING

Людмила Майборода
науковий співробітник лабораторії
дистанційного професійного навчання
Інституту професійної освіти
НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0003-4869-7786>
mayborodal@ukr.net

Liudmyla Maiboroda
Researcher at the Laboratory of
Distance Vocational Training of the
Institute of Vocational Education of the
NAES of Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0003-4869-7786>
mayborodal@ukr.net

В умовах пандемії та військового стану змішане навчання в Україні набуло актуальності та розвитку. Відповідно, набуває актуальності моніторинг якості навчання майбутніх кваліфікованих робітників в умовах змішаного навчання. У даній роботі автор наводить розуміння моніторингу в професійній (професійно-технічній) освіті та його складових у вітчизняній науці. Проводить теоретичний аналіз критеріїв і показників оцінки якості навчання в сучасній теорії і практиці, зокрема критеріїв і показників оцінки якості дистанційного навчання в умовах змішаного навчання.

In the conditions of the pandemic and martial law, blended learning in Ukraine has gained relevance and development. Accordingly, monitoring the quality of education of future qualified workers in the conditions of blended learning becomes relevant. In this work, the author provides an understanding of monitoring in professional (vocational and technical) education and its components in domestic science. He conducts a theoretical analysis of the criteria and indicators for assessing the quality of education in modern theory and practice, in particular, the criteria and indicators for assessing the quality of distance education in the conditions of blended learning.

Ключові слова: моніторинг якості навчання, моніторинг якості змішаного навчання, оцінка якості навчання, оцінка якості дистанційного навчання, майбутні кваліфіковані робітники, критерії і показники якості навчання.

Keywords: monitoring the quality of training, monitoring the quality of blended learning, evaluation of the quality of training, evaluation of the quality of distance training, future qualified workers, criteria and indicators of the quality of training.

В умовах обмеженого доступу здобувачів освіти Україні до вільного відвідування закладу освіти, під час пандемії й військового стану набуває актуальності дистанційне (он-лайн) та змішане навчання. У закладах професійної (професійно-технічної) освіти змішане навчання, за даних умов, є альтернативним у здійсненні професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, що дозволяє

поєднувати очну й дистанційну форми навчання. Дистанційна форма навчання у закладах П(ПТ)О переважно застосовується у професійно-теоретичного підготовці майбутніх кваліфікованих робітників, а очна форма навчання – у професійно-практичній підготовці. Відповідно, в умовах змішаного навчання відбуваються зміни в організації навчально-виробничого процесу закладу П(ПТ)О, підходах щодо проведення навчальних занять, моніторингу якості навчання майбутніх кваліфікованих робітників.

У нормативно правовому полі моніторинг якості освіти у закладах П(ПТ)О регулюється:

- 1) Законом України «Про освіту»;⁶⁷³
- 2) Наказом МОН України «Про затвердження методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах професійної (професійно-технічної) освіти»;⁶⁷⁴
- 3) Положенням про внутрішню систему забезпечення якості професійної (професійно-технічної) освіти, що розроблюється і затверджується безпосередньо закладом П(ПТ)О.

Питанню освітнього моніторингу присвячені наукові праці Л. Грищенко, Г. Єльнікової А. Єрмолової, Л. Забродської, О. Локшиної, Т. Лукіної, О. Ляшенко та ін. Моніторинг в системі професійно-технічної освіти відзначені у працях Н. Величко, Т. Волкової, І. Гириловської, Л. Майбороди, І. Савченко, В. Супруна, В. Ягупова та ін. Аналіз науково-літературних джерел показав, що питання моніторингу якості навчання майбутніх кваліфікованих робітників в умовах змішаного навчання є недостатньо висвітленим.

У педагогічній науці освітній моніторинг розглядається в різних аспектах та має різне розуміння та означення. Так, С. Гончаренко моніторинг в освіті визначив як «спеціальна система збору, обробки, зберігання і поширення інформації про стан освіти, прогнозування на підставі об'єктивних даних динаміки і основних тенденцій її розвитку та розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення ефективності функціонування освітньої галузі».⁶⁷⁵

⁶⁷³ Верховна Рада України. (2017). *Про освіту*. Закон України № 2145-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

⁶⁷⁴ Міністерство освіти і науки України. (2021а). *Про затвердження методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах професійної (професійно-технічної) освіти*. Наказ МОН України № 509. <https://griml.com/ddEaj>

⁶⁷⁵ Гончаренко, С. У. (2011). *Український педагогічний енциклопедичний словник* (2-ге вид.). Волинські обереги.

Моніторинг у галузі професійно-технічної освіти, І. Савченко⁶⁷⁶ визначає як технологію відстеження його процесуальних та результативних сторін, сукупність засобів спрямованих на зміну об'єкту, на який здійснюється формуючий вплив.

У Законі України «Про освіту» моніторинг якості освіти визначається як «система послідовних і систематичних заходів, що здійснюються з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти (інших суб'єктах освітньої діяльності), встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, а також оцінювання ступеня, напряму і причин відхилень від цілей».⁶⁷⁷

Моніторинг якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, І. Гириловська визначає як: «спільна діяльність керівників, викладачів та учнів, представлена системою заходів, спрямованих на отримання достовірної інформації про поточний стан професійної підготовки випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти з метою подальшого його аналізу та прийняття управлінських рішень, орієнтованих на удосконалення освітнього процесу».⁶⁷⁸

Серед основних компонентів моніторингу якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, науковець виділяє: суб'єкт, об'єкт, мету, результат, зміст, спосіб виконання. А саме, де: об'єктами моніторингу в освіті є система освіти, результати навчальної діяльності, характеристики учасників освітнього процесу (стан здоров'я, умови життя й навчання, задоволеність освітніми послугами тощо), відносини споживачів освітніх послуг з освітнім середовищем, процеси функціонування й розвитку освітніх систем та управління ними, компоненти освітнього процесу (матеріально-технічні умови, контингент, кадри, результати запровадження освітніх реформ тощо); суб'єктами моніторингової діяльності є виконавці предметно-практичної діяльності, що спрямована на об'єкт, якому притаманні свідомість, мислення, активність, самостійність, здатність до дій (керівники, викладачі, учні); метою є підвищити якість професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти; результатом діяльності здобувачів освіти у моніторингу виступає показник рівня їх

⁶⁷⁶ Величко, Н. О., Савченко, І. М., Ягупов, В. В., Майборода, Л. А., Гириловська, І. В., Закатнов, Д. О., Корнієнко, М. М. & Гуменний, О. Д. (2011). *Моніторинг розвитку професійно-технічної освіти* (Т. В. Волкова, ред.). Інститут ПТО НАПНУ. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/8034/>

⁶⁷⁷ Верховна Рада України. (2017). *Про освіту*. Закон України № 2145-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

⁶⁷⁸ Гириловська, І. В. (2020). *Теорія і практика моніторингу якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників*. ПП Зволейко Д.Г.

професійної підготовки, представлений числовою величиною, та відповідне місце у рейтингу; результатом моніторингу педагогічного працівника будуть судження, перспективний план власної діяльності, засновані на аналізі даних, отриманих під час моніторингового оцінювання здобувачів освіти; результатом моніторингу керівників закладів П(ПТ)О виступають певні управлінські рішення, складений план корегувальних дій, розроблена стратегія розвитку закладу освіти у напрямі підвищення рівня професійної підготовки здобувачів освіти; змістом навчальної діяльності учнів у моніторингу є цілеспрямована професійно-орієнтована самопідготовка до моніторингового оцінювання, яка є керованою з боку педагогічних працівників; змістом у моніторингу педагогічного працівника є організація та управління навчальною діяльністю здобувачів освіти, спрямовані на підготовку учнів до моніторингового оцінювання, подальший розвиток їх професійних якостей; діяльність керівників у моніторингу полягає в управлінні загальним процесом, прийнятті ефективних управлінських рішень та подальшому виробленні успішної освітньої стратегії розвитку закладу професійної (професійно-технічної) освіти; під заходами моніторингу розуміють сукупність дій або засобів для досягнення, здійснення будь-чого.⁶⁷⁹

У методичних рекомендаціях з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, дефініція «моніторинг якості» не вживається, проте його складові задіяні, а саме – самооцінювання освітніх і управлінських процесів та їх компонентів, періодичність і механізм проведення самооцінювання, критерії, вимірювальні показники, збір та аналіз інформації, узагальнення, обговорення та оприлюднення результатів самооцінювання. Сама внутрішня система забезпечення якості освіти, в означеному документі, визначається як «сукупність умов, процедур і заходів у закладі П(ПТ)О, що забезпечують ефективність освітніх і управлінських процесів, які безпосередньо впливають на якість результатів освітнього процесу, формування ключових і професійних компетентностей здобувачів освіти, сприяють всебічному розвитку їх особистості».⁶⁸⁰

Якість освіти визначається як «певна збалансована відповідність певного освітнього рівня численним потребам, цілям, умовам, затвердженим освітнім нормам і стандартам, яка встановлюється для виявлення причин порушення цієї відповідності та управління

⁶⁷⁹ Гириловська, І. В. (2020). *Теорія і практика моніторингу якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників*. ПП Зволейко Д.Г.

⁶⁸⁰ Міністерство освіти і науки України. (2021а). *Про затвердження методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах професійної (професійно-технічної) освіти*. Наказ МОН України № 509. <https://griml.com/ddEaj>

процесом поліпшення встановленої якості».⁶⁸¹ Загально, якість включає в себе сукупність характеристик об'єкта, що здатні задовольняти потреби, встановлені або передбачувані.

Ефективність проведення моніторингу, оцінювання якості навчання, залежить від визначення мети і завдань, методології, критеріїв і показників/індикаторів, періодичності отримання інформації. Загальною методикою оцінювання якості є аналіз явищ й опис предмета дослідження, вибір критеріїв і показників, що впливають на оцінку об'єкту і способу отримання інформації, визначення шкали вимірювання, оцінювання об'єкта, обробка результатів дослідження, інтерпретація результатів.⁶⁸² Також, науковцями⁶⁸³ відмічається три етапи здійснення моніторингу освітньої діяльності: підготовчий етап передбачає постановку мети, встановлення об'єкта дослідження, визначення термінів проведення, вивчення відповідних літературних джерел та наявного педагогічного досвіду, розробку інструментарію для проведення моніторингу; практичний етап складається із збору необхідних даних, організації спостереження, проведення співбесіди, тестування, анкетування, контрольних робіт тощо; на аналітичному етапі здійснюється систематизація отриманих результатів, аналіз наявних даних, розробка рекомендацій і пропозицій.

І. Гириловська⁶⁸⁴ виділяє п'ять структурних елементів (етапів) проведення моніторингу якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників: інформаційно-настановчий, навчально-підготовчий, моніторингово-оцінювальний, аналітико-діагностичний, прогностично-управлінський. Всі етапи моніторингу виконуються строго послідовно, характеризуються логічною завершеністю, відносною самостійністю та загальною цілісністю. Перші два етапи представляють домоніторингове оцінювання, третій етап є фазою моніторингового оцінювання, а четвертий та п'ятий етапи – післямоніторингове оцінювання.

Для закладів П(ПТ)О функціонування в умовах змішаного навчання є раціональне поєднання дистанційної форми навчання у професійно-теоретичній підготовці та традиційної (очної) форми навчання у професійно-практичній підготовці майбутніх

⁶⁸¹ Лукіна, Т. О. (2008). Якість освіти. У В. Г. Кремень (головн. ред.) *Енциклопедія освіти* (с. 1017–1018). Юрінком Інтер.

⁶⁸² Волкова, Т. В., Величко, Н. О., Гириловська, І. В., Закатнов, Д. О., Майборода, Л. А., Нестерова, Л. В., Савченко, І. М. & Ягулов, В. В. (2012). *Інформаційно-аналітичне управління освітніми системами* (Т. В. Волкова, Ред.). Педагогічна думка. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/8015/>

⁶⁸³ Бодненко, Д. М., Жильцов, О. Б., Лещинський, О. Л., & Мазур Н. П. (2014). *Моніторинг навчальної діяльності*. ун-т ім. Бориса Грінченка.

⁶⁸⁴ Гириловська, І. В. (2020). *Теорія і практика моніторингу якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників*. ПП Зволейко Д.Г.

кваліфікованих робітників. Тому, оцінювання якості навчання майбутніх кваліфікованих робітників в умовах змішаного навчання, має здійснюватися за загальноствановленими критеріями/показниками та за показниками, що вимірюють якість дистанційного навчання здобувачів освіти. Дистанційне навчання визначається як «індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій».⁶⁸⁵

Отже, оцінювання якості дистанційного навчання має вимірювати: індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності майбутніх кваліфікованих робітників; спеціалізоване середовище й опосередковану взаємодію учасників освітнього процесу; психолого-педагогічні й інформаційно-комунікаційні технології.

У рекомендаціях МОН України,⁶⁸⁶ щодо формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах П(ПТ)О, наведений перелік орієнтовних критеріїв оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу. Орієнтовний перелік має з 224 індикаторів, що згруповані за критеріями оцінювання, вимогами/правилами організації освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти та 4 напрямками оцінювання. До напрямку оцінювання «Освітнє середовище закладу, що надає послуги у сфері професійної (професійно-технічної)» відноситься 88 індикаторів, із них, напрям «Система оцінювання здобувачів освіти» має 17 індикаторів, напрям «Педагогічна діяльність педагогічних працівників закладу освіти» складається з 30 індикаторів; напрям «управлінські процеси закладу освіти» – 89 індикаторів.

У даному переліку орієнтовних критеріїв оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу П(ПТ)О та внутрішньої системи забезпечення якості освіти⁶⁸⁷ є група індикаторів, щодо забезпечення дистанційного навчання, такі як: ступінь (%) відповідності закладу освіти вимогам щодо науково-методичного та системотехнічного забезпечення для запровадження та здійснення дистанційного

⁶⁸⁵ Міністерство освіти і науки України. (2013). *Про затвердження положення про дистанційне навчання*. Наказ МОН України № 466. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>

⁶⁸⁶ Міністерство освіти і науки України. (2021а). *Про затвердження методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах професійної (професійно-технічної) освіти*. Наказ МОН України № 509. <https://griml.com/ddEaj>

⁶⁸⁷ Міністерство освіти і науки України. (2021а). *Про затвердження методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах професійної (професійно-технічної) освіти*. Наказ МОН України № 509. <https://griml.com/ddEaj>

навчання; частка педагогічних працівників, які забезпечені відповідними технічними засобами та доступом до мережі Інтернет для здійснення дистанційного навчання; частка педагогічних працівників, які пройшли відповідну підготовку та володіють інформаційно-комунікаційними і психолого-педагогічними технологіями дистанційного навчання; частка здобувачів освіти, які мають відповідні технічні засоби та доступ до мережі Інтернет для дистанційного навчання; частка педагогічних працівників, які застосовують інформаційно-комунікаційні технології в освітньому процесі. Проте, дані індикатори є не достатніми для оцінювання якості дистанційного навчання майбутніх кваліфікованих робітників в умовах змішаного навчання.

Питання забезпечення якості навчання з використанням дистанційних освітніх технологій, у вітчизняній освіті, є надзвичайно актуальним. У наукових джерелах розрізняють поняття якості дистанційної освіти та дистанційного навчання, де до якості дистанційної освіти відносять сукупності споживчих властивостей освітньої послуги, що забезпечують можливість задоволення потреб щодо розвитку особистості здобувачів освіти, а до якості дистанційного навчання відносять сукупність показників якості освітніх ресурсів та процесів. Так, Ю. Безрученков,⁶⁸⁸ до критеріїв, що визначають якість дистанційного навчання відносить: якість навчального контенту; здатність здобувачів освіти до самостійної роботи; професіоналізм педагогічних працівників, зокрема їх готовність до організації дистанційного навчання; рівень організації освітнього процесу; рівень підготовки здобувачів освіти до навчання в дистанційному режимі; якість онлайн-занять; проведення консультацій; взаємодія педагогів із здобувачами освіти, якість матеріально-технічного забезпечення дистанційного навчання (мережа, пристрої, платформа тощо).

У своєму дослідженні О. Спірін⁶⁸⁹ обґрунтовує критерії і показники якості інформаційно-комунікаційних технологій навчання (ІКТН), щодо їх проектування, розробки й ефективності впровадження педагогічними працівниками. Критерії поділяються на зовнішні, до яких віднесено проектувальний, конструктивний, організаційний, комунікативний й гностичний критерії, та внутрішні критерії – диференціація, індивідуалізація, інтенсифікація процесу навчання і результативності навчальної діяльності. Вони оцінюють розробку

⁶⁸⁸ Безрученков, Ю. В. (2015). Педагогічний контроль в системі дистанційного навчання. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 2. http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2015_2_3.pdf

⁶⁸⁹ Спірін, О. М. (2013). Критерії і показники якості інформаційно-комунікаційних технологій навчання. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 1(33). <http://eprints.zu.edu.ua/15476/>

інформаційно-дидактичного і навчально-методичного забезпечення освітнього процесу ІКТН; наявність авторських навчальних матеріалів; реалізацію системи моніторингу і контролю якості впровадження ІКТН, організаційні можливості; якість комунікації із здобувачами освіти, прагнення до підтримки актуального стану і перспективного розвитку предметної галузі та особистісного розвитку педагога; диференціацію, індивідуалізацію й інтенсифікацію процесу навчання; результативність навчальної діяльності та ін.

Для добору цифрових технологій у реалізації змішаного навчання М. Мар'єнко та А. Сухіх⁶⁹⁰ зазначили чотири критерії з наступними показниками:

1) форма подання навчального матеріалу та мультимедійність (подання інформації в різних формах; наявність інструментарію для лабораторних робіт, експериментальних тощо; врахування індивідуального підходу до здобувачів освіти; можливість конвертування інформації в різні формати; підвищення ступеня наочності, зокрема, із використанням доповненої реальності; реалістичне представлення об'єктів і явищ);

2) структура представлення інформації (компактне розміщення великих обсягів інформації; наявність інструментарію для упорядкування дидактичних матеріалів; встановлення матеріально виражених логічних взаємозв'язків між інформаційними одиницями; можливість організації навчання одночасно усіх здобувачів освіти однієї групи; можливість організації одночасного навчання декількох груп на паралелі; зручність навігації, інтерактивність; можливість додавання контекстних підказок чи зауважень);

3) взаємодія з навчальним контентом (створення інструментів і сервісів для роботи з навчальною інформацією; швидкий та логічний пошук за змістом; інтерактивне моделювання процесів і явищ; оперативне автоматичне/напівавтоматичне оцінювання виконання завдань; наявність інструментарію для оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти; наявність інструментарію для проведення уроків/занять в реальному часі (відео конференцій, месенджерів); наявність сервісів для комунікації між учасниками освітнього процесу);

4) варіативність змісту навчального матеріалу (подання інформації за запитом здобувача освіти, прояв вибіркості до інформації, реалізація індивідуальної освітньої траєкторії; наявність різноманітного інструментарію для організації навчання більшості

⁶⁹⁰ Мар'єнко, М. В., & Сухіх, А. С. (2021). Особливості організації змішаного навчання з використанням цифрових технологій. *Освітній дискурс*, 4(32), 45–52. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725700/>

навчальних дисциплін/предметів; використання різних сполучень взаємопов'язаних фрагментів змісту представлених в різних формах (текстової, графічної, звукової, мультимедійної) з метою всебічного охоплення досліджуваного матеріалу; реалізація різнорівневої диференціації навчання; реалізація принципу варіативності).

Отже, у ході теоретичного аналізу ми дійшли висновку, що моніторингом якості навчання майбутніх кваліфікованих робітників в умовах змішаного навчання є система спостережень, оцінки якості навчання майбутніх кваліфікованих робітників, аналізу і прийняття управлінських рішень, що зорієнтовані на удосконалення освітнього процесу, його окремих частин й елементів. На нашу думку, критерії й показники оцінки якості навчання майбутніх кваліфікованих робітників в умовах змішаного навчання мають бути інтегральними, із застосуванням критеріїв оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу П(ПТ)О та внутрішньої системи забезпечення якості освіти⁶⁹¹ та критеріїв/показників, що відображають якість дистанційного навчання майбутніх кваліфікованих робітників в умовах змішаного навчання. Критерії/показники/індикатори оцінки якості дистанційного навчання в умовах змішаного навчання мають достовірно оцінити: якість організації дистанційного навчання в умовах змішаного навчання, якість застосування цифрових технологій педагогічними працівниками та здобувачами освіти у освітньому процесі, зокрема застосування цифрових та веб-ресурсів педагогічними працівниками, якість структури навчального матеріалу, якість подання цифрового навчального матеріалу та варіативність його змісту, якість взаємодії з навчальним контентом, якість проведення онлайн-занять й консультацій, здатність здобувачів освіти до самостійної роботи; рівень підготовки здобувачів освіти до навчання в дистанційному режимі, якість матеріально-технічного й комплексно-методичного забезпечення дистанційного/змішаного навчання тощо.

В умовах пандемії та військового стану змішане навчання в Україні набуло розвитку. Поєднання традиційної та дистанційної освіти дозволяє закладам П(ПТ)О продовжити підготовку майбутніх кваліфікованих робітників, що є надзвичайно актуальним питанням в умовах війни та повоєнного відновлення України, забезпечити доступність професійної освіти і зручність навчання здобувачам освіти.

⁶⁹¹ Міністерство освіти і науки України. (2021а). *Про затвердження методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах професійної (професійно-технічної) освіти*. Наказ МОН України № 509. <https://griml.com/ddEaj>